

סוגיה ז: דיני מוקצה (9): ראיית מומי בכור ביום טוב (2) – פסק הלכה

**

רקע

להשלמת דין ראיית בכור נדלג על סוגיית "יש מוקצה לחצי שבת", ונתמקד בפסק ההלכה בדין ראיית בכור.

מקורות

- א. כו--כז: "בעי מיניה הלל מרבא יש מוקצה לחצי שבת... ואמר כל מום"
- ב. רי"ף יד-יד: באלפס, "מתני' בכור שנפל לבור... ואמר כל מום"
- רמב"ם הל' שביתת יום טוב פ"ב הל' ג-ד, והשגות הראב"ד
- ג. שו"ע סי' תצח סע' ט ומשנה ברורה [בעיקר: סק"ג]

הסבר הסוגיה

"אמר ליה הכי אמר רבי זירא הלכה כרבי שמעון". [גמ' כו.]

ראינו בסוגיה הקודמת את מחלוקת רש"י ותוס' האם לשיטת רבי שמעון בכור תם מוקצה. רש"י סובר שבכור תם אינו מוקצה, ואסור לשוחטו רק מפני האיסור לראות מום ביום טוב, תוס' סובר שהאיסור לראות מום ביום טוב גורם לכך שאין דעתו על הבכור, והוא מוקצה.

לשיטת תוס' לא יכול להיות הבדל בין מום שנולד ביום טוב לבין מום שנולד בערב יום טוב, ובשניהם הבכור מוקצה. לשיטת רש"י אין הכרח מסביר לומר שאסור לשחוט בכור שמומחה ראה את מומו באיסור, ולכן ניתן לחלק בין מום שנולד ביום טוב שראיתו תיקון גמור ואסור לשוחטו, לבין מום שנולד בערב יום טוב שראיתו אינה תיקון גמור ומותר לשוחטו [במילים אחרות: לשיטת תוס' הברייתא של אדא בר אוכמי משובשת, לשיטת רש"י אין הכרח לשבש את הברייתא]. גם תוס' מודה שבכור שנולד ומומו עמו אינו מוקצה, מפני שבכניסת המועד הוא ראוי לאכילה אגב אמו.

הרמב"ם [פ"ב ה"ג] חולק גם על רש"י וגם על תוס', ומסביר את איסור ראיית מומים בדרך שונה: "וכן בהמת קדשים שנולד בה מום ביום טוב הואיל ולא היתה דעתו עליה מערב יום טוב אסור לשחטה ביום טוב, לפיכך אסור לראות מומי קדשים ביום טוב גזירה שמא יתירם החכם במומן ויבא זה לשחוט בו ביום". לדעת רש"י ראיית מומים אסורה מפני שהיא כשייבה לדין. תוס' מסכים עם רש"י, ומוסיף שאיסור ראיית מומים גורם לכך שהבכור מוקצה. הרמב"ם הפוסק שהלכה כרבי יהודה ביום טוב, מפרש בצורה הפוכה. בכור שנולד

בו מום ביום טוב מוקצה, מפני שאין דעת בעליו עליו מערב יום טוב. מפני שהוא מוקצה אסרו חכמים לראות את מומו, כדי שלא יבוא לשוחטו.

לדעת הרמב"ם בכור שנולד בו מום ביום טוב מוקצה ואסור לשוחטו. בכור שנולד בו מום מערב יום טוב אינו מוקצה, ואסור לראות את מומו מפני הגזרה שגזרו חכמים. לא מפורש בפסק הרמב"ם האם מותר לשוחטו כשהמומחה עבר וראה את מומו [עיין מגיד משנה שנחלקו המפרשים בדין זה].

הראב"ד מביא הסבר שלישי מדוע אסור לראות מומים ביום טוב. הוא מסביר שאסור לראות מומים כדי שלא יבוא לטלטל בהמה שאינה ראויה לו [הראב"ד מביא נימוק זה רק על בכור שנולד ומומו עמו, משמע שהוא מסכים לנימוקים הקודמים, אבל לדעתו הם אינם שייכים בבכור שנולד עם מום].

מהגמ' [כז]. עולה שהלכה כרבי שמעון שאסור לראות מומים ביום טוב, וכך פוסקים הרי"ף [יד. באלפס], הרמב"ם [פ"ב ה"ג], הרא"ש [סי' ו] וכל הראשונים. הרמב"ם והרא"ש פוסקים שבכור שנולד ומומו עמו ומומחה עבר וראה את מומו, מותר בשחיטה, והרי"ף משמיט דין זה, וצריך עיון מדוע.

סיכום

שלושה הסברים לאיסור ראיית מומים:

א. רש"י: מפני שהוא מתקן וכדן דין.

ב. רמב"ם: כדי שלא יבוא לשחוט בכור שהוא מוקצה.

ג. ראב"ד: שלא יטלטל בהמה שאינה ראויה לו.

הלכה

השו"ע [סי' תצח סע' ט] פוסק שאסור לראות מומים ביום טוב, ואם מומחה עבר וראהו, אסור לשוחטו. אם נולד במומו ועבר חכם וראהו, מותר לשוחטו ביום טוב [עיין ביאור"ל (ד"ה אבל) לענין נולד תם].